

SOLIDARITATEA ROMANILOR DIN NORD-ESTUL TRANSILVANIEI CU RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

de LAZĂR URECHE

Asemenea ailor evenimente majore din România, războiul de independență din 1877—1878 a avut un puternic ecou în rîndurile românilor transilvăneni, oferind un nou prilej de afirmare a conștiinței unității naționale și a solidarității întregului neam românesc.

Proclamarea independenței de stat a României a fost primită cu încredere și entuziasm de către populația românească din Transilvania și din celelalte teritorii românești aflate sub dominație străină, deoarece aceasta considera neatîrnarea ca un act al tuturor românilor, indiferent de fruntariile arbitrare care-i despărteau. Știrile din arhivele și publicațiile transilvănene reflectă cu pregnanță entuziasmul cu care românii de aici s-au solidarizat cu cauza independenței Țării, venind — cu toate persecuțiile făcute de autorități — în sprijinul luptei de eliberare a fraților lor de peste munți.

În lucrarea de față ne propunem să evidențiem unele aspecte, în mare parte inedite, privind acțiunile de solidaritate ale populației românești de pe teritoriul actualului județ Bistrița-Năsăud cu războiul pentru independența de stat a României; ne vom referi, îndeosebi, la activitatea de ajutorare a ostașilor români, la participarea directă la război a unor voluntari de pe aceste meleaguri, ca și la manifestațiile entuziaste ce au avut loc la Năsăud în cinstea victoriilor repurtate de armata română asupra turcilor.

La indemnul lui George Barițiu, care, în articolul *Epistolă respectuoasă către femeile noastre*, publicat în „Gazeta Transilvaniei”, adresa femeilor române rugămîntea de „a spăla și lega rănile acelor ostași români, frați ai noștri... oare... se bat și-și varsă singele nu din vreo vanitate și trufie, ci... pentru existența patriei și națiunii”¹, în mai multe localități din Transilvania (Brașov, Sibiu, Făgăraș, Cluj, Năsăud, Săliște, Turda, Alba Iulia, Abrud ș. a.) au luat naștere comitete de sprijinire a războiului².

La 3 iunie 1877 s-a înființat Comitetul damelor române din Năsăud, avînd drept scop strîngerea de ofrande pentru ostașii români răniți în războiul de independență. El s-a format din inițiativa Elisabetei Pop Păcurariu și a Wilhelminei Mihailaș, „care umblară din casă în casă” pentru a invita româncele la „conferință”³.

În protocolul adunării de constituire a Comitetului doamnelor române din Năsăud se arăta că „damele” de aici au fost „îndemnate la acest pas în urma sîngeroaselor evenimente ce se petrec la malurile Dunării”, evenimente care trebuie „să stîrnească în

¹ *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională, 1877—1878*, Edit. Politică, București, 1967, p. 105.

² Mircea Băltescu și Măriuca Tanasiu, *Ecoul războiului de independență în rîndurile românilor din monarhia austro-ungară*, în „Aluta”, Sîntu-Gheorghe, 1971, p. 297; Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1966, p. 140.

³ „Familia”, XIII, nr. 27, 1877, p. 320.

orișicare om instinctul de a scurge cu ajutoare“ pentru ostașii români răniți în lupte, mai ales că, „mai prin toate părțile patriei“, femeile române au început astfel de acțiuni⁴. Participantele la adunare, „conduse de simțul inimii și ideea umanității“, au decis „în unanimitate să se întindă și din partea lor posibila mână de ajutor celor vulnerați în lupte“⁵, iar pentru stringerea ofertelor și a „celor trebuincioase pentru ambulanta și administrarea acestora la locurile competente“ au format un comitet din 13 membre, avînd ca președintă pe *Elisabeta Pop Păcurariu*⁶.

Comitetul a hotărît ca „fiecare damă să lucre și pe cale privată, prin cercurile cunoscuților“, pe care să-i îndemne la „contribuiri“, adresîndu-se, totodată, „la toate româncile din... ținut“. În acest scop, el și-a format subcomitete în mai multe localități din ținutul Bistriței și Năsăudului: *Bistrița, Rodna, Sîngeorz-Băi, Ilva Mare, Feldru, Mocod, Zagra, Telciu, Salva, Prundu Birgului și Monor*⁷.

După ședința comitetului din 7/19 iunie 1877, cînd s-au aprobat hotărîrile din 3 iunie⁸, „damele române“ din părțile Bistriței și Năsăudului au trecut „cu multă însuflețire“ la stringerea de bani, obiecte de îmbrăcăminte, scame, comprese și feșe, pe care le-au expediat societății Crucea Roșie din România.

Sprijinirea războiului de independență de către comitetele „de doamne“ a provocat o puternică acțiune din partea guvernului maghiar, prezidat de contele Kálmán Tisza, oare, îngrijorat de amploarea manifestațiilor de solidaritate a românilor din Transilvania cu cauza dreaptă a fraților lor de peste Carpați, a ordonat desființarea acestor comitete. La 11 iunie 1877 a fost desființat și Comitetul doamnelor române din Năsăud, în urma unui „ucas“ (ordin) trimis de Florian Marian, „judele cercual“, la ordinul autorităților superioare⁹. Decizia, lipsită de umanitate, a oferit un nou prilej de manifestare a solidarității naționale între toți „acea în al căror piept bate o înfierbîntată inimă de român“, între toți „cei ce luptă pentru gloria și viitorul neamului românesc“, între toți cei legați „prin iubire și legături de sînge“, legături care „nu se vor dizolva decît odată cu viața“¹⁰.

Desființarea Comitetului doamnelor române din Năsăud a fost adusă la cunoștința membrilor lui de către *Elisabeta Pop Păcurariu*, în ședința din 15 iunie 1877¹¹. Fosta președintă arăta, cu acel prilej, că, pentru realizarea „scopului propus“ și pentru ca acesta „să nu pătimească prin desființarea comitetului“, ea se angajează „a primi și în viitor orice ofertă“, pe care va trimite-o „la locurile competente“¹².

Acțiunea de stringere a ofrandelor a continuat, apoi, prin numeroase colecte partiale, făcute, mai ales, la inițiativa foștilor președinți ai comitetelor. În zona Bistriței și Năsăudului această operație s-a efectuat de persoane animate de un fierbinte patriotism: *Elisabeta Pop Păcurariu și A. P. Alessi* — la Năsăud; *Iulia Silași* — la Bistrița; *Nicolae Moldovan* — la Rebrîșoara; *Lucreția Sîngeorzan și Vasile Strugaru* — la Parva; *Elisabeta Catonc* — la Salva; *Maria Rusu* — la Miceștii de Cîmpie; *Ioan Baciu* — la Soimuș; *Floarea Rațiu* — la Silivașu de Cîmpie. Acești colectanți, și încă mulți alții, au adunat și expediat, spre a ușura rănile fraților lor din România, importante sume de bani, articole sanitare și obiecte de îmbrăcăminte. Așa, de pildă, *Elisabeta Pop Păcurariu* a trimis — pînă la 22 septembrie 1877 — Crucii Roșii din Iași „14 galbeni de aur“ și două colcte cu obiecte de îmbrăcăminte, scame, bandaje, feșe și comprese, în

⁴ Arhivele Statului Năsud, fond Colectii diferite — A. P. Alessi, pachet I, dos. 6/9, f. 3 r.

⁵ „Telegraful român“, XXV, nr. 48, 1877, p. 193.

⁶ Arh. St. Năsăud, fond Colectii diferite — A. P. Alessi, pachet I, dos. 6/9, f. 3 v.

⁷ Ibidem, f. 4 r.

⁸ Ibidem, f. 4 v.

⁹ Vezi „Telegraful român“, XXV, nr. 48, 1877, p. 193; „Familia“, XIII, nr. 31, 1877, p. 367.

¹⁰ Ștefan Pascu, op. cit., p. 141—142.

¹¹ „Telegraful român“, XXV, nr. 48, 1877, p. 193.

¹² Ibidem.

„greutate de 60 pundi“¹³. Tot de la Năsăud, A. P. Alessi a adunat și expediat suma de 10 florini v. a.¹⁴, donație, în majoritate, a colegilor săi, profesori la gimnaziul român din localitate.

Acțiunea pornită la orașe a fost urmată cu entuziasm și la sate. Rebrîșoara a contribuit „după putință“ spre ajutorarea „bravilor răniți români“ cu suma de 28 florini și 38 crețari v. a., adunată în întregime de Nicolae Moldovan¹⁵; de la Parva, colecianții Lucreția Singeorzan și Vasile Strugariu au trimis 12 florini și 23 crețari v. a. și numeroase obiecte de îmbrăcăminte¹⁶, iar Ioan Baciș din Soimuș a colectat și trimis mai multe sume de bani¹⁷.

Acțiuni vrednice de laudă au întreprins, mai ales în urma apelului din 26 iulie 1877¹⁸, și „damele române“ din zona de cîmpie a actualului județ Bistrița-Năsăud. La Miceștii de Cîmpie, colectanta Maria Rusu a adunat 8 florini v. a.¹⁹, 7 coți pinză, 19 cămăși, 5 fețe pernă și alte asemenea obiecte, care au fost înmînate lui Diamandi Manole din Brașov, „spre a le trimite la locul destinațiunii“²⁰. O operație asemănătoare a efectuat și Floarea Rațiu la Silivașu de Cîmpie, care a strîns și trimis ostașilor români suma de 3 florini și 72 crețari v. a., peste 28 coți pinză, 12 cămăși, 4 ștergare și alte astfel de articole²¹.

Donații asemănătoare au făcut și unii intelectuali din partea locului, grupați în unele societăți sau reuniuni culturale. Așa, de pildă, intelectualitatea năsăudeană, grupată în Reuniunea de lectură, a hotărît în ședința din 10 octombrie 1877 să doneze „Crucci Roșii din România 250 lei, urmînd ca în continuare să se organizeze colecte în același scop“²².

O altă formă a adeziunii românilor de aici la cauza fraților lor de peste munți a fost participarea directă la război a unor voluntari animați de o înaltă conștiință patriotică. Unul dintre aceștia, maiorul Nichita Ignat din Salva, a făcut parte din armata de operație, Divizia de rezervă, condusă de Mihail Cerchez, fiind comandantul batalionului 3 de linie din Brigada a III-a a colonelului Vlădescu²³. Nichita Ignat a participat la acțiunea de încercuire a Plevnei — divizia lui aflîndu-se acum în linia întâi, în locul Diviziei a IV-a²⁴. Împreună cu unitatea sa a luat parte la luptele din valea râului Vid, acolo unde Osman Pașa s-a predat colonelului Cerchez, cu întreaga sa armată²⁵. Faptele de arme ale maiorului Ignat (mai tîrziu colonel) au fost cinstitute de Comandamentul armatei române prin acordarea ordinelor „Crucea trecerii Dunării“²⁶ și „Virtutea militară“²⁷; vitejia sa a fost recunoscută și de țarul Rusiei, care, la 28 februarie 1879, i-a înmînat ordinul Sf. Ana²⁸.

Din părțile Năsăudului mai erau pe cîmpul de luptă frații Iosif și Nicolae Bodescu din Salva și Petre Catul din Năsăud, care la declararea războiului de independență s-au „înrolat“ ca voluntari în armata română și „s-au distins la Plevna“²⁹.

¹³ „Familia“, XIII, nr. 39, 1877, p. 466. Un pund era egal cu circa 0,5 kg.

¹⁴ Vezi „Gazeta Transilvaniei“, XLI, nr. 16, 1878.

¹⁵ Ibidem, nr. 10, 1878.

¹⁶ Ibidem, nr. 16, 1878.

¹⁷ Ibidem, nr. 22, 1878.

¹⁸ Vezi ibidem, XL, nr. 54, 1877.

¹⁹ Ibidem, XLI, nr. 26, 1878.

²⁰ Ibidem, nr. 31, 1878.

²¹ Ibidem, nr. 33, 1878.

²² Simion Lupșan și I. Rusu-Sărățeanu, *Sprîjinirea rîdzbotului de independență de populația din ținuturile Bistriței și Năsăudului*, în „File de istorie“, IV, Bistrița, 1976, p. 375.

²³ Vezi V. Motogna, *Un erou din granița năsăudeană: Nichita Ignat, 1928*, p. 28—29.

²⁴ Ibidem, p. 29.

²⁵ Documente privind istoria României. Rîdzbotul pentru independență, vol. VII, București, 1954, p. 693—694.

²⁶ V. Motogna, op. cit., p. 34.

²⁷ Arh. St. Buc. M. St. M., dos, 113 a, f. 134.

²⁸ V. Motogna, op. cit., p. 33.

²⁹ Arh. St. Năsăud, fond Iuliu Molșil, pachet IX, dos. 46, p. 52.

Vestea victoriilor românești asupra trupelor turcești a produs o explozie de entuziasm în rândurile populației din zona Bistriței și Năsăudului. „În Năsăud — afirmă un martor contemporan — întreagă populația românească era mândră de bravura oștirilor românești, dovedită în luptele cu turcii și de elanul cu care plecaseră și intrară în război «curcanii»”³⁰.

Căderea Plevnei a fost sărbătorită de elevii Gimnaziului românesc din Năsăud, unul dintre cele mai vechi din Transilvania, în cadrul societății, secrete pe atunci, „Virtus Romana Rediviva”³¹. Manifestații de amploare au pregătit și profesorii A. P. Alessi și Ioan Tanco de la gimnaziul din localitate, care intenționau „să pună transparente” la „edificiile pretoriului” și la „acelea școlastice”, în „onoarea căderii Plevnei”³². Conducerea Comitetului fondurilor școlare din Năsăud, informată de aceste pregătiri și la avertizarea autorităților superioare, a solicitat conducerii gimnaziului oprirea manifestațiilor, pentru ca „junimea școlastică să fie ferită de demonstrațiunile necugetate”³³.

Victoriile românești asupra turcilor, culminate cu cea de la Plevna, au fost sărbătorite de către intelectualitatea din aceste locuri în cadrul unei „festivități” ce a avut loc la Năsăud, în 20 decembrie 1877³⁴. Această „festivitate”, cu caracter de „demonstrațiune publică politică”, s-a organizat din inițiativa unui comitet, în care un rol de seamă l-au avut profesorii năsăudeni Massimu Popu și A. P. Alessi³⁵. De teama autorităților politice, cărora nu le plăceau manifestațiile de simpatie și solidaritate ale românilor de aici cu frații lor din România, conducerea gimnaziului a fost „silită” să ceară profesorilor amintiți ieșirea din „acel comitet”. Această cerere era motivată prin împrejurările „grave politice”, care „sunt de atare natură”, încât „regimul nu poate fi indiferent față de cele ce se petrec la noi și din această cauză institutele sînt supuse la una aspră inspecțiune”, iar „participarea profesorilor la demonstrațiunile politice ar espune institutul” — la care „conlucra” și ei — la o „pozițiune critică și plină de urmări grele”, mai ales că „demonstrațiunea proiectată se întimplă fără scirea și concesiunea autorităților publice competente și prin urmare vor suferi aceia urmările, cari au înscenat-o”³⁶. Direcțiunea gimnaziului arăta că demonstrația, care urma să se desfășoare „cu treascuri, iluminațiuni, paradă pre strade, cu muzică, transparente etc.”, nu are caracter de „petrecere socială” — cum afirmau inițiatorii ei — ci de „demonstrațiune politică”, ceea ce ar face ca „junimea văzîndu-și profesorii în frunte să esceleze și să se abată de la conduita lor... și așa în manifestațiunile și entuziasmul general să comită fapte”, care ar pune în pericol chiar „existența” instituției³⁷.

Cu toate acestea, căderea Plevnei și biruințele românilor s-au sărbătorit „într-un mod deosebit” de către „inteligința grănițerească” din părțile Năsăudului și de către elevii gimnaziali³⁸. Referindu-se la aceste manifestații, Iuliu Moisil — fost participant la evenimente — arăta că la Năsăud „întreg publicul, cu mic cu mare, funcționari, țărani, elevi etc., plecau în șiruri, în frunte cu muzica pompierilor, ori pe atunci, încă cu veteranii «băndași» rămași din timpul regimentului grănițeresc, parcurgeau stradele în strigăte, chiote de bucurie și cîntece naționale. Profesorii tineri și chiar și elevii țineau scurte dar înflăcărute discursuri și la ferestrele unor clădiri de ale fondurilor școlare, erau admirate transparentele cu diferite urări și texte sentențioase”³⁹.

³⁰ Iuliu Moisil, Conștiința națională și eroismul grănițerilor năsăudeni, în „Arhiva Someșand”, nr. 24, Năsăud, 1938, p. 171.

³¹ Ibidem.

³² Arh. St. Năsăud, fond Liceul „George Coșbuc”, pachet IV, dos. 11/5, f. 3.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, fond Colecții diferite — Dr. Titus Pop, pachet II, dos. 11, f. 53.

³⁵ Ibidem, fond Liceul „George Coșbuc”, pachet IV, dos. 11/5, f. 1.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Iuliu Moisil, op. cit., p. 172.

³⁹ Ibidem, p. 171.

Un rol important în manifestarea conștiinței naționale în lupta pentru cucerirea independenței de stat a României l-a avut și presa românească din Transilvania. Ea a informat cu promptitudine și consecvență populația de aici despre desfășurarea războiului și despre succesele armatei române. În paginile „Familiei“, „Gazetei Transilvaniei“, „Telegrafului român“ și a altor publicații transilvănene găsim o mulțime de știri privind adeziunea morală și ajutoarele pe care românii de aici și din celelalte teritorii românești aflate sub dominația monarhiei austro-ungare l-au dat fraților de peste Carpați, demonstrând, cu tărie, cât de adânc era înrădăcinată ideea unității naționale și setea de independență a întregii națiuni române. Presa românească din Transilvania a avut o poziție înaintată, dîră și curajoasă în disputele sale cu presa străină, îndeosebi maghiară, care condamna războiul drept al României, ca și manifestațiile de simpatie și ajutoarele pe care românii transilvăneni le trimeteau peste muniți.

Actele de solidaritate ale românilor transilvăneni cu cauza independenței României demonstrează unitatea de voință și năzuință a întregului neam românesc, unitate reliefată, de altfel, și de presa străină. Așa, de pildă, revista vieneză „Der Osten“ scria în paginile sale că „Milioane de români din Transilvania, Banat, Bucovina, urmăresc cu simțăminte frățești... lupta glorioasă a fraților împotriva Porții otomane“, în care „lumea n-a văzut niciodată o luptă mai dreaptă și pentru o cauză atât de justă“⁴⁰; ziarul parizian „L'Univers“ — referindu-se la participarea suflătoare a românilor transilvăneni — arăta că ei „nu pot face altceva decît să nutrească aceleași sentimente care domnesc în țaramă“⁴¹.

Evenimentele de la 1877—1878 au animat și activitatea unor intelectuali transilvăneni, care, încă din acel timp, le-au dedicat lucrări de mare valoare. Prima dintre acestea, devenită carte „de educație în sens românesc integral a cititorilor ardeleni, cărora li se arată toată vigoarea ce există în tînărul stat independent“ este „marea și serioasa lucrare“⁴² a profesorilor năsăudeni A. P. Alessi și Massimu Popu, intitulată *Resbeľulu Orientale Illustratu*, apărută la Graz, în 1878.

Solidaritatea populației românești din ținutul Bistriței și Năsăudului, ca de altfel a tuturor românilor din provinciile românești aflate sub dominație străină, cu cauza dreaptă a războiului din 1877—1878, dus de frații lor de peste munți, concretizată în ajutorul moral și material, ca și în participarea directă a unor voluntari la războiul independenței demonstrează unitatea de năzuință a întregului neam românesc, credința sa nestrămutată în realizarea unității și independenței naționale.

LA SOLIDARITE DES ROUMAINS DU NORD-EST DE LA TRANSYLVANIE AVEC LA GUERRE POUR L'INDEPENDANCE NATIONALE DE LA ROUMANIE

R é s u m é

L'ouvrage présente des aspects — quelques-uns inédits — concernant les actions de solidarité de la population roumaine qui habitait sur le territoire circonscrit dans le département actuel de Bistrița-Năsăud, avec la guerre pour l'indépendance nationale de la Roumanie.

⁴⁰ Pagini din lupta poporului român..., p. 119—120.

⁴¹ N. Buta, Ardealul în anul 1877, în „Societatea de mîine“, IV, nr. 29—30, 1927, p. 376.

⁴² Sextil Pușcariu, Răsunetul Războiului pentru Independență în Ardeal, București, 1927, p. 30—31.

L'auteur mentionne particulièrement trois idées. Il parle d'abord du rôle joué par „le Comité des dames roumaines de Năsăud“ dans la mobilisation de la population roumaine des environs de Bistrița et de Năsăud pour aider les Roumains — frères qui avaient été blessés dans leurs combats contre les Turcs. Il retrace la participation directe de quelques volontaires de la région de Bistrița et de Năsăud à la guerre contre les Turcs. Il souligne encore la contribution matérielle et morale des Roumains du nord-est de la Transylvanie au recouvrement de l'indépendance d'Etat de la Roumanie, qui était devenue la cause commune de toute la nation roumaine.